

Til Forsvarsdepartementet

8.mars 2024

Hørings svar til forslag om inngåelse av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid

Internasjonal Kvinneliga for fred og frihet gikk bestemt imot den bilaterale avtalen om forsvarssamarbeid av 16.april 2021, som Stortinget godkjente i 2022. Vi hadde store bekymringer den gang, og enda større i dag, fordi verdenssituasjonen er farligere og mer spent nå enn i 2022.

Vi frykter nå som da at avtalen svekker landets sikkerhet - fordi de bilaterale avtalene om forsvarssamarbeid, som USA har med over 80 land, i seg selv er en spenningsskapende faktor. I 2022 var det fire baser i Norden, alle på norsk jord. I 2024 blir det i alt rundt 50 nordiske baser - ettersom tilsvarende avtaler er inngått med Sverige, Danmark og Finland.

Bekymringen er stor for at de nordiske baseavtalene øker den militære spenningen i nordområdene, noe som gjør norske og andre nordiske lokalsamfunn til terror- og bombemål. Å styrke USAs nærvær tett innpå Russland virker sannsynligvis ikke beroligende på Moskva.

Norge, som et lite land i verden, er i en klart asymmetrisk relasjon både til Russland og USA. Å være i en mulig frontlinje mellom to stormakter er en svært utsatt posisjon. USA og Russland vil kunne se seg tjent med å bruke norsk territorium dersom det skulle komme til en konfrontasjon. Ingen av dem ønsker selvsagt at det føres krig på deres eget territorium, og slett ikke med de våpnene som er tilgjengelige i dag. Det burde være i norsk interesse å ikke

sette seg i en slik situasjon. Vår geografi ligger fast og vi har all mulig interesse av at nordområdene forblir en fredelig samarbeidsarena, ikke minst nå når klimaendringene åpner for tilgang til store naturressurser og trafikk både i Nordøst- og Nordvest-passasjen.

Utvidet avtale - økt spenning - økt usikkerhet og krigsfare for Norges befolkning!

IKFF mener det er uansvarlig av Regjering og Storting å legge til rette for å styrke USAs maktposisjon på norsk territorium. Vi mener at en blåøyd tiltro til stormakten USA vil svekke vårt demokrati og vår frihet. Dessuten mener vi at det øker sannsynligheten for at Norge blir en krigsskueplass mellom stormaktene USA og Russland, som begge til stadighet bruker aggressiv krigføring i tredjeland når de føler sine interesser truet.

Regjeringens drøfting av myndighetsoverdragelse til USA har store mangler

Regjeringen redegjør i kapittel 3 i høringsnotatet for sitt syn på avtalens myndighetsoverføring til USA. De konkluderer med at *«Den myndighetsoverføringen som SDCA forutsetter, er både saklig og geografisk svært begrenset. Det er i all hovedsak tale om myndighet til å treffe tiltak med direkte virkning innenfor de omforente områdene inkludert i avtalens vedlegg A. For artikkel VI er myndigheten som overføres begrenset til kun å gjelde for de militære delene av omforente områder. Samlet sett vil myndighetsoverføringen ha en helt begrenset innvirkning på det norske samfunnet og den generelle befolkning i Norge.»*

IKFF vil hevde at denne konklusjonen er trukket på sviktende grunnlag, fordi analysene ikke har tatt i betraktning de myndighetsoverføringene som gjøres gjeldende gjennom det uforbeholdne forbudet mot norsk kontroll av amerikansk utstyr i avtalens artikkel XI nr.3: *«Det skal ikke gjennomføres ombordstigning eller kontroll av luftfartøyer, fartøyer og kjøretøyer*

som brukes av eller utelukkende for amerikanske styrker, uten etter samtykke fra USA», samt den komplette mangelen på ankemuligheter ved uenighet, som framkommer i artikkel XXIX. Etter vårt syn er det nettopp disse bestemmelsene som setter norske myndigheter ut av spill, dersom det skulle oppstå uenighet om militærstrategiske vurderinger.

Strafferettslig jurisdiksjon

IKFF mener at regjeringens vurdering av myndighetsoverføring til USA av strafferettslig jurisdiksjon er mangelfull, fordi drøftingene i høringsnotatet ikke er sett i sammenheng med artikkel XXIX.

Regjeringen erkjenner at norsk førsterett til å utøve strafferettslig jurisdiksjon overfor medlemmer av amerikanske styrker og deres medfølgende, som har begått straffbare ikke-tjenestlige handlinger, er overdratt til USA. Men de har ikke problematisert at det er USA som skal avgjøre hvilke handlinger som er tjenestlige, og hvilke handlinger som er ikke-tjenestlige - dermed ligger det også her myndighetsoverdragelse i artikkel XXIX, som knesetter forbud mot å bruke tredjepart som ankeinstans ved uenighet om hvorvidt handlingen er tjenstlig eller ikke.

Den militærstrategiske myndighetsoverdragelsen er omfattende

Det er ikke usannsynlig at det i framtiden kan være stort sprik mellom vurderinger fra USA og de vurderingene Norge og andre NATO-medlemsstater legger til grunn. For eksempel har Norge og mange andre NATO-land, i motsetning til USA, ratifisert FNs klasevåpenkonvensjon. Det er heller ikke utenkelig at Norge og andre NATO-land vil være imot bruk av atomvåpen i europeiske områder, mens USA vil kunne finne det militærstrategisk nødvendig. Da vil ikke Norge - i henhold til avtalen - ha mulighet til å motsette seg amerikanske ønsker.

I avtalens artikkel III nr.1 heter det at *«Partene skal ha felles tilgang til og rett til bruk av omforente områder, med mindre partene eller deres administrative representanter har fastslått at amerikanske*

styrker skal ha rett til eksklusiv tilgang til og bruk av deler av områdene.» I høringsnotatet problematiseres ikke denne bestemmelsen i forhold til hva som vil skje dersom det er uenighet om amerikanske styrkers rett til eksklusiv tilgang. Og det er her vi mener det ligger en implisitt rett for USA til «uhindret tilgang» selv om norske myndigheter skulle være uenig. I artikkel XXIX nr. 5 forbyr nemlig en tvisteløsningsordning av tredjepart. «*Twister og andre saker som det konsulteres om i henhold til denne avtalen, skal ikke henvises til nasjonale domstoler, internasjonale domstoler, tribunaler eller lignende organer eller til en tredjepart for avgjørelse.*» Dermed gis amerikanske militærstrategiske hensyn konsekvent forrang framfor norske lover og internasjonale forpliktelser. Ikke en gang NATO er en mulig ankeinstans!

Norsk sjølråderett reduseres i flere deler av norsk territorium enn de definerte områdene

Artikkel III pkt. 3 åpner for tilgang og bruk for amerikanske styrker og kontraktører til offentlige og private veier og landingsplasser som **ikke** (vår utheving) er en del av et omforent område. Dette skal den norske administrative representanten legge til rette for. Tilretteleggingen skal være uten kostnader for amerikanske styrker. IKFF antar at regningen vil bli forelagt lokale myndigheter, fylkesting og kommunestyre - uten at de nødvendigvis er med i tilretteleggingsprosessen - og dette innenfor større områder av landet enn det de 12 basene utgjør. Denne bestemmelsen svekker lokaldemokratiet og norsk territoriell sjølråderett.

Artiklene VI og XI gir amerikanske styrker rett til å treffe tiltak for å gjenopprette orden, for å beskytte amerikanske styrker, for å sikre fri forflytning av styrker og alle slags fartøyer og bruk, drift, forsvar av og kontroll over omforente områder. I artikkel VI er det nedfelt at «*i ekstraordinære tilfeller.....kan amerikanske styrker treffe nødvendige og forholdsmessige tiltak for å opprettholde eller gjenopprette sikkerhet, forsvar av og gjennomføring av amerikanske styrkers operasjoner.*»

Sett i lys av manglende norsk vetorett, fraværende ankemulighet og alle pålegg om uhindret adgang, er myndighetsoverdragelsen svært omfattende - og ikke så bagatellmessige som regjeringen gir uttrykk for.

Miljøtrussel og belastninger for lokalbefolkningen

Det er mange veldokumenterte historiske hendelser som viser at USA basene i verden utgjør en stor miljø- og klimatrussel, og påfører lokalbefolkningen fysiske og psykiske lidelser. Også i Norden. Eksempelvis ved USAs base Thule på Grønland ble urbefolkningen utsatt for store lidelser etter at et amerikansk bombefly, lastet med atombomber, styrtet. Det er liten grunn til å tro at andre nordiske baser ikke vil løpe en lignende risiko.

Baseaktivitetene utgjør en stor reell fare for omfattende forurensning av jord, vann og luft.

Lokalbefolkningen som bor i nærheten av USA-basene er utsatt for vedvarende støybelastning, som blir ekstra stor når det gjennomføres militærøvelser og utprøving av krigsmateriell. Vi har manglende kunnskap om konsekvensene av en slik vedvarende støybelastning for mennesker og andre levende vesener, men vi er kjent med at ny forskning har fokus på skade-virkningene av støy over tid.

USA basene vil bety en fast kontingent av militære ansatte, og ved felles øvelser utgjør militæret en stor gruppe som vil sette sitt preg på et lite lokalmiljø. Vi vet at dette ikke alltid har bidratt til en positiv utvikling. Blant annet er vi kjent med at utenlandske soldater har introdusert og ufarliggjort narkotikabruk for lokal ungdom.

Basene og vår matsikkerhet

Vi er i særdeleshet bekymret for de omforente områdene som er planlagt langs Norges kystlinje, basene ved Evenes, Ramsund og Andøya. Disse havområdene er gyte- og oppvekstområder for de fiskeressursene som representerer den siste, store selvfornyende matressursen verden har tilgang til. Fiskeressurser som Norge har

forvaltet godt i samarbeid med andre nasjoner, også Russland. Eksempelvis vil basen på Andøya trolig bli anlagt ved Andøya flystasjon som ligger tett inntil fiskeværret Andenes som er Norges største fiskevær. Basene og aktivitetene som foregår her vil føre til forurensning og forsøpling av havet.

Det vil bli en kraftig økning av testing og øving med nye missil - og våpensystemer av både norske og utenlandske aktører i havområdene utenfor Andøya. I tillegg er området ved satellitt-basen testområde for våpensystemer og missiler både på land og til havs. Materiell som Norge har sendt til Ukraina er blitt testet/øvd med i forkant i dette området. Ved utskyting av de største satellittene vil komponenter på størrelse med trailertilhengere bli «skrelt av» og falle i havet, hvor de blir liggende.

Miljøfiendtlige og ikke bærekraftige arbeidsplasser

Et av argumentene som er brukt overfor lokalbefolkningen for opprettelse av USA basene, er at basene skaper lokale arbeidsplasser. I denne argumentasjonen er det ikke kommet fram at disse arbeidsplassene er klima- og miljøfiendtlige. Det er arbeidsplasser som motarbeider Norges innsats for å oppfylle FNs bærekraftsmål som vi er forpliktet på som nasjon. Vi har grunn til å tro at det er ikke er denne type arbeidsplasser lokalbefolkningen har ønsket seg.

Krav om ærlig offentlig informasjon og åpne demokratiske samtaler om USA-basene

I forhold til de omfattende konsekvensene som er knyttet til opprettelsen av «omforente» USA-baser i Norge, har det vært lite åpenhet og mangelfull offentlig debatt. Vi kan nærmest si at det har vært en øredøvende stillhet. Når vi tar opp saken i ulike sammenhenger, gir folk flest uttrykk for at de ikke kjenner til USA-base-saken. Vi krever derfor at våre folkevalgte tar initiativ til at befolkningen får ærlig og balansert informasjon om USA-basene, og

at de bidrar til at det legges opp til en åpen offentlig debatt der ingenting holdes skjult for befolkningen.